

نقطه عطف جنگ 8 ساله

عملیات دو روزه ثامن‌الائمه در مهرماه 1360 را به جرات می‌توان کلیدی‌ترین نقطه عطف جنگ هشت ساله ایران و عراق تلقی کرد.

مروری بر عملیات ثامن‌الائمه و شکست حصر آبادان

نقطه عطف جنگ 8 ساله

عملیات دو روزه ثامن‌الائمه در مهرماه 1360 را به جرات می‌توان کلیدی‌ترین نقطه عطف جنگ هشت ساله ایران و عراق تلقی کرد. در شرایطی که یک سال از آغاز جنگ تحمیلی گذشته بود و عراق در نقاط مرزی مختلف خود با ایران دست به پیشروی زده، خرمشهر را اشغال کرده و آبادان را به محاصره خود در آورده بود، هیچ توفیق چشمگیری برای نیروهای ایرانی حاصل نشده بود. تا پیش از عملیات ثامن‌الائمه بسختی می‌شد از موفقیت عملیات گسترده ایران دفاع کرد. این قبیل عملیات فقط می‌توانست تلفات انسانی بیش از نیروهای خودی و عمل‌کننده به نیروهای متجاوز که در شرایط پدافندی قرار می‌گرفتند، وارد کند.

عملیات گسترده دزفول، نصر و توکل که در زمان فرماندهی ابوالحسن بنی‌صدر بر جنگ انجام شد و به ترتیب اهداف آزادسازی غرب رودخانه کرخه، آزادسازی خرمشهر و شکست حصر آبادان و آزادسازی خرمشهر را پی می‌گرفتند، تنها توانست به نیروهای جنگی دشمن آسیب وارد کند. کم‌تجربگی و عدم تثبیت مواضع در زمانی که فتوحی انجام می‌شد، عامل بازدارنده برای توفیق نیروهای مدافع ایران بود.

خرداد 60، نخستین عملیات نسبتاً موفق گسترده با عنوان فرمانده کل قوا، خمینی روح خدا انجام شد که به پیشرفت سه کیلومتری ایران در مناطق اشغالی انجامید، اما هنوز تا یک فتح بزرگ فاصله باقی مانده بود.

از زمان آغاز جنگ، برای ایران شکست حصر آبادان، تبدیل به گام نخست یک اولویت شده بود. عملیات متعدد با هدف از بین رفتن این محاصره خود مؤید این فرمان بنیانگذار فقید انقلاب در آبان 58 بود: «171#& من منتظرم که این حصر آبادان از بین برود. و [هشدار] می‌دهم به پاسداران، قوای انتظامی و فرماندهان قوای انتظامی که باید این حصر شکسته بشود؛ مسامحه نشود در آن، حتماً باید شکسته بشود. فکر این نباشند که ما اگر اینها هم آمدند، بیرونشان می‌کنیم. اگر اینها آمدند، خسارات بر ما وارد می‌کنند. نگذارند اینها بیایند در آبادان وارد بشوند. از خرمشهر اینها را بیرون بکنند. حال تهاجمی بگیرند.» چند روزی پس از برکناری بنی‌صدر و وقوع فاجعه هفتم تیر، این فرمان دیگر بار مورد تأکید ایشان قرار گرفت، آن هم توأم با اندازی قاطع: «171#& اگر نمی‌خواهید بجنگید بگویید تا ما تکلیف خودمان را بدانیم!»

محسن رضایی، فرمانده وقت سپاه درباره این عملیات می‌گوید: «171#& عملیات ثامن‌الائمه (ع) نقطه عطف و به عنوان مبدأ آغاز راهبرد مرحله دوم جنگ است و یکی از نقاط اعتماد به نفس در راهبرد مرحله دوم، عملیات ثامن‌الائمه (ع) بود که حلقه واسط و مبدأ تحول به شمار می‌رفت.» سرلشکر یحیی رحیم صفوی، فرمانده پیشین سپاه پاسداران انقلاب اسلامی نیز باوری مشابه دارد: «171#& شکست حصر آبادان مبدأ تحول استراتژیک جنگ از نبرد کلاسیک به جنگ انقلابی بود.»

یکی از اصلی‌ترین مشکلات عملیات در آن منطقه که از قضا مشکل ارتش عراق برای اشغال کامل آبادان نیز به شمار می‌رفت، شرایط جغرافیایی آبادان بوده است. این شهر در محاصره آب هاست و خصلتی جزیره‌ای دارد. رودخانه‌های بهمنشیر و اروند از دو سوی این شهر می‌گذرد.

در صبح روز نخست عملیات، جاده ماهشهر - آبادان آزاد شد و در پی آن، پیشروی نیروهای خودی از شمال به جنوب و تصرف پل قصبه صورت گرفت و عراق مجال مقاومت را از دست داد. اما نقطه‌ای که نیروهای اشغالگر از طریق آن به تقویت عقبه خود می‌پرداختند، پل حفار بود. در عصر روز نخست نیروهای ایرانی موفق به محاصره پل حفار شدند، نقطه‌ای که آخرین تیر در ترکش ارتش عراق برای حفظ منطقه به شمار می‌رفت.

به این ترتیب، روز دوم عملیات پیشروی نیروهای ایرانی به صورت فزاینده و بدون مقاومت جدی متجاوزان صورت گرفت؛ چه این که دیگر بارای مقاومت برای آنها نمانده بود.

در این عملیات ارتش، سپاه، نیروهای ژاندارمری و بسیج با یکدیگر عمل می‌کردند. نیروهای ارتش شامل لشکر 77 پیاده خراسان با

سه تیپ شامل 9 گردان نیروی زمینی، تیپ 37 زرهی شیراز، گردان 251 تانک از لشکر 16 زرهی و گروه رزمی 291 تانک بود. سپاه با 16 گردان نیروی پیاده که در سازمان سه قرارگاه تیبی عمل می کرد، شرکت کرد و همچنین گردان 107 ژاندارمری نیز حضور داشت.

جهاد سازندگی، علاوه بر احداث جاده وحدت در فروردین 60، امور مقدماتی مهندسی عملیات را انجام داد. جاده وحدت نقشی کلیدی در نقل و انتقال نیرو و پشتیبانی از نیروی انسانی عمل کننده داشت.

گرچه هدف اصلی عملیات ثامن الائمه شکست حصر آبادان بود، اما با انجام این عملیات نه تنها محاصره آبادان پایان یافت، بلکه شهر بستان به همراه 150 کیلومتر مربع از اراضی جاده های اهواز - آبادان و آبادان - ماهشهر نیز از تصرف عراق خارج شد. بستان تنها 12 کیلومتر با مرز بین المللی ایران و عراق فاصله داشت.

راجع به میزان تلفات انسانی، شهدا، مجروحان و اسرای ایران در این عملیات اطلاعات دقیقی در دست نیست، اما بین 1500 تا 2000 نفر از نیروهای عراقی کشته یا زخمی شدند و 1800 نفر از آنها نیز به اسارت درآمدند.

درباره میزان خسارات وارده به ایران در عملیات ثامن الائمه نیز هیچ گونه اطلاعاتی در دست نیست، اما به گفته منابع داخلی در این عملیات 90 دستگاه تانک و نفربر، 4 فروند هواپیما و یک فروند هلی کوپتر از تجهیزات نظامی عراق منهدم شد. علاوه بر این ایرانی ها توانستند صد دستگاه تانک، 60 دستگاه نفربر، 3 دستگاه لودر و 150 دستگاه خودرو را به غنیمت بگیرند.

عملیات ثامن الائمه کلید خودباوری نیروهای ایرانی بود تا ظرف کمتر از 9 ماه بعد و در جریان عملیات بیت المقدس، خرمشهر نیز آزاد شده و در اختیار نیروهای ایرانی قرار بگیرد.